

โครงการศึกษาเชิงปฏิบัติการการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และการพัฒนาระบบตลาดเมล็ดพันธุ์ข้าว จังหวัดชัยนาท

รองศาสตราจารย์ ดร.มาษะสิริ เชาวกุล

มหาวิทยาลัยนเรศวร

Email : makasirics@nu.ac.th

บทคัดย่อ

ปริมาณเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีที่ผลิตโดยศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว 23 ศูนย์ทั่วประเทศในปี 2552 มีไม่
เกิน 90,000 ตันต่อปี ในขณะที่การคาดการณ์ความต้องการเมล็ดพันธุ์ข้าวในปีเพาะปลูกดังกล่าว มีสูงถึง
1 ล้านตันต่อปี การเพิ่มจำนวนเกษตรกรปลูกข้าวพันธุ์คุณภาพดีจึงเป็นสิ่งจำเป็น วัตถุประสงค์ของ
โครงการศึกษาเชิงปฏิบัติการนี้ คือ (1) เพื่อพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี ระหว่าง
กลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย ในฐานะผู้รับซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าว กับ กลุ่มเกษตรกรจาก 2 ศูนย์
ข้าวชุมชนของตำบลโพงามและตำบลแพรศรีราชา จำนวน 20 คน และ (2) พัฒนาระบบตลาดเมล็ดพันธุ์
ข้าวคุณภาพดี โดยเกษตรกรกลุ่มแรกได้ให้โควต้าพื้นที่ในการปลูกข้าวพันธุ์กับเกษตรกรกลุ่มหลังเท่ากับ
310 ไร่ โดยข้าวพันธุ์ที่ปลูก เป็นข้าวพันธุ์ปทุมธานี 1 ชั้นพันธุ์จำหน่าย และช่วงเวลาของการปลูกข้าวพันธุ์
อยู่ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2552 ถึง มีนาคม 2553 โดยกลุ่มแรกจะทำการควบคุมคุณภาพการผลิตข้าว
พันธุ์ด้วยการตรวจแปลงข้าวพันธุ์ 3 ครั้งก่อนการเก็บเกี่ยว ถ้าแปลงข้าวพันธุ์ผ่านมาตรฐาน จะดำเนินการ
สุ่มตรวจจำนวนข้าวเมล็ดแดงจากข้าวเปลือกที่เก็บเกี่ยวได้ ถ้ามีจำนวนเมล็ดแดงไม่เกิน 4 เมล็ดจาก
ข้าวเปลือกครั้งกิโลกรัม จะถือว่าข้าวเปลือกนั้นผ่านมาตรฐานเมล็ดพันธุ์ข้าว และรับซื้อโดยให้ราคาสูงกว่า
ราคาเฉลี่ยที่ร้านค้า 3 ร้านในพื้นที่รับซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าว 500-1,000 บาท

ผลการดำเนินโครงการฯ คือ ผลผลิตข้าวรวมที่ผลิตได้ภายใต้โครงการฯนี้เท่ากับ 254.935 ตัน
เป็นข้าวที่ผ่านมาตรฐานเมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยละ 45.29 ของผลผลิตรวม ผลผลิตต่อไร่ของข้าวที่ผ่าน
มาตรฐานเมล็ดพันธุ์ข้าว และที่ไม่ผ่านมาตรฐานเท่ากับ 884.713 และ 764.57 กิโลกรัม/ไร่ ตามลำดับ
ต้นทุนเงินสดเฉลี่ยของข้าวรวมเท่ากับ 6,842.41 บาท/ตัน ราคาเฉลี่ยของข้าวรวมเท่ากับ 9,680.67 บาท/
ตัน ดังนั้น รายได้สุทธิเฉลี่ยเหนือต้นทุนเงินสดของข้าวรวมเท่ากับ 4,929.25 บาท/ตัน ทั้งนี้ ราคาเฉลี่ยที่
เกษตรกรได้รับสำหรับข้าวที่ผ่านมาตรฐานเมล็ดพันธุ์ข้าวและไม่ผ่านมาตรฐานเท่ากับ 10,573.68 และ
9,087.41 บาท/ตัน ตามลำดับ

สาเหตุสำคัญที่ทำให้ข้าวที่ปลูกไม่ผ่านมาตรฐานข้าวพันธุ์ คือ พื้นที่ดินของเกษตรกรที่นำเข้าร่วม
โครงการฯมีปัญหาวัชพืช เกษตรกรที่ปลูกข้าวพันธุ์ไม่มีความรู้เรื่องข้าวปนเพียงพอ และจำนวนคนตรวจ

แปลงที่มีศักยภาพมีไม่เพียงพอต่อการตรวจแปลงข้าวพันธุ์ที่มีประสิทธิภาพ แต่พบว่า เกษตรกรร้อยละ 75 ที่เข้าร่วมโครงการฯ จะผลิตข้าวพันธุ์ต่อไปในฤดูกาลผลิตถัดไป อีกร้อยละ 20 ขอปรับเปลี่ยนมาก่อน แล้วค่อยกลับมาปลูกข้าวพันธุ์ใหม่ในอนาคต และร้อยละ 65 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ จะยังคงปลูกข้าวพันธุ์ให้กับกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ-ท่าชัย ส่วนที่เหลือ จะปลูกให้กับศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดชัยนาท และร้านค้าเมล็ดพันธุ์ข้าวในจังหวัดชัยนาท

การศึกษายังพบว่า ความไม่เพียงพอของจำนวนคนตรวจแปลงที่มีศักยภาพ เป็นอุปสรรคอย่างมากต่อการขยายตลาดเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี ถ้าการตรวจสอบแปลงข้าวพันธุ์มีมาตรฐาน โอกาสของการได้เมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีจะเพิ่มขึ้น ถ้าพัฒนาการรับรองกระบวนการผลิตให้เป็นระบบการรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าว จะทำให้เกษตรกรเจ้าของแปลงและผู้รับซื้อข้าวพันธุ์ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี เรียกระบบรับรองคุณภาพลักษณะนี้ว่า ระบบรับรองคุณภาพแบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee System : PGS) โดยตัวแปรที่สำคัญของระบบนี้ คือจำนวนที่เพียงพอของผู้ตรวจแปลงข้าวพันธุ์ที่มีศักยภาพ โดยการพัฒนาระบบรับรองคุณภาพแบบมีส่วนร่วมนี้ นอกจากจะให้ความสำคัญกับการให้ความรู้เรื่องพันธุ์ข้าวกับเกษตรกรและร้านค้าแล้ว ยังต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนตรวจแปลงมืออาชีพอีกด้วย

The Action Study Project On Development of Farmer Group Network For Producing Rice Seed
And Developing Rice Seed Market System of Chainat Province

Associate Professor Makasiri Chaowagul , Ph.D

Naresuan University

E-mail : makasiric@nu.ac.th

Abstract

The quantity of rice seed produced by the 23 rice seed centers all over the country in the year 2009 was not more than 90,000 tons while the estimation of demand for rice seed that year was high to 1 million tons. The increase in the number of farmers producing good quality of rice seed was then necessary. The objectives of this action study project were (1) to develop the farmer network producing good quality of rice seed between the farmer group of Thumbon Nang Luer and Tha Chai as the buyer of rice seed and the 20 farmers of 2 community rice centers of Thumbon Pho Ngam and Thumbon Prag Sri Raja and (2) to develop the market system of good quality rice seed. The former group has given the quota areas of 310 rais to produce rice seed to the later groups. The rice variety produced under this project was Phatumthani 1 and the period of implementation was between November 2009 to March 2010. The former group would control the quality of rice seed production by examining the rice field 3 times before harvesting. If the rice field passed the standard of rice seed , the number of 'red seed' would then be randomly examined from the paddy harvested. If the number of red seed was not more than 4 seeds in 500 grams of paddy , those paddy would passed the standard of rice seed and the price received would be 500-1,00 baths per ton higher than the average price of 3 local merchants paid for rice seed.

The results of the study were that the total paddy produced under this project was 254.935 tons in which 45.29% of the total product was the paddy passing the rice seed standard. Yield per rai of the standard rice seed and paddy not passing rice seed standard were 884.713 and 764.57 kilograms per rai , respectively. The average cash cost of the total product was 9,680.67 bahts per ton . The average net revenue over the cash cost was thus

4,929.25 bahts per ton in which the average price received by the farmers for standard rice seed and non standard rice seed were 10,573.68 and 9,087.41 bahts per tons.

The key causes of paddy not passing rice seed standard were that the planted area was mixed of grass seed , farmers had not enough knowledge of the rice varieties and the number of the potential rice field examiners was not enough for efficient examination. Nevertheless, 75% of farmers under this study project intend to plant rice seed next season. The remaining 20% of the farmer would produce rice seed again after the problems of their planted fields are solved. 65% of the farmers would produce rice seed for the Thumbon Nang Luer and Tha Chai farmer group. The rest of the farmers would produce rice seed for the Chainat rice seed center and the rice seed merchants in Chainat.

The study also found that the insufficiency of the number of the potential rice field examiners was the obstacle to the expansion of the market of the good quality rice seed. The more efficiency the examination of rice field, the more chance of getting good quality rice seed. If develop production process to be guaranty system for rice seed , the farmers who are the owners of the rice field and the merchants who are the buyers of the rice seed could participate in controlling the quality of rice seed produced. This guaranty system is called the participatory guaranty system or PGS . The key factors of this system is the sufficiency of the potential planting field examiners. The development of this guaranty system give more importance not only to the knowledge of rice variety of the farmers , but also to the development of the professional rice field examiners.